

САВЧУК Р. М.,

в.о. директора

(Івано-Франківський юридичний інститут

Національного університету

«Одеська юридична академія»)

УДК 342.922:347.994 (477)

ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВІДВІД ПЕРЕКЛАДАЧА – УЧАСНИКА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

У статті проведено аналіз сучасних тенденцій зарубіжного досвіду підготовки, залучення та відводу перекладачів в адміністративному судочинстві з метою надання нових рекомендацій для вдосконалення національного законодавства. Запозичення цього досвіду значно підвищить рівень реалізації та дотримання принципів верховенства права й об'єктивності під час адміністративного судового процесу.

Ключові слова: перекладач, судово-перекладацькі організації, кваліфікований переклад, вільне володіння мовою, адміністративне судочинство.

В статті проведено аналіз сучасних тенденцій зарубіжного досвіду підготовки, залучення та відводу перекладачів в адміністративному судочинстві з метою надання нових рекомендацій для вдосконалення національного законодавства. Запозичення цього досвіду значно підвищить рівень реалізації та дотримання принципів верховенства права й об'єктивності під час адміністративного судового процесу.

Ключевые слова: переводчик, судебно-переводческие организации, квалифицированный перевод, свободное владение языком, административное судопроизводство.

The modern tendencies of foreign experience of preparation, involving and withdrawal of the translators in the administrative proceedings into account of that gives possibility of giving of new recommendations to the national legislation are analyzed in the article. Drawing of this experience considerably will promote the level of realization and compliance of principles of Rule of Law and objectivity during the administrative trial.

Key words: translator, judicial-translating organizations, qualified translation, fluent languages, administrative proceedings.

Вступ. Одним з учасників адміністративного судочинства, який належить до інших учасників адміністративного процесу та надає суду практичну допомогу в процесі розгляду адміністративної справи, є перекладач.

Стаття 68 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) визначає перекладача як особу, що вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особу, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими [1].

Підготовка, залучення та відвід перекладача в адміністративному судочинстві викликає немало запитань, що вказує на необхідність більш детального наукового дослідження цих проблем, особливо в галузі запровадження зарубіжного досвіду до національного законодавства.

В юридичних наукових дослідженнях про судові процеси особі перекладача приділяється недостатньо уваги. Питанню залучення та відводу перекладача як учасника адміністративних судових процесів присвячували свої дослідження такі науковці: І. Балюк, О. Братель, І. Бережна, Ж. Васільева-Шаламова, Г. Денисенко, С. Ківалов, В. Коваль, Н. Левицька, Л. Максименко, Н. Нікітенко та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає в проведенні аналізу сучасних тенденцій зарубіжного досвіду підготовки перекладачів, їх залучення та відводу в адміністративному судочинстві з метою надання нових рекомендацій для вдосконалення національного законодавства.

Результати дослідження. Серед українських науковців немає єдиної позиції щодо судового перекладу, процесу його організації та вимог до особи перекладача. Деякі науковці пропонують із метою захисту державних інтересів і прав людини, підвищення якості перекладу, а також задля економії

коштів державного бюджету, використовуючи досвід країн Заходу, запровадити інститут присяжного перекладача – дипломованого спеціаліста, що пройшов атестацію та отримав ліцензію уповноваженого державного органу та який входить до складу професійної саморегулюючої організації. Готувати таких фахівців мали б державні вищі навчальні заклади, а фінансувати відділення перекладачів – із державного бюджету. Однак більшість науковців не знаходять серйозної підтримки вищенаведеної позиції не тільки в нашій державі, але й за кордоном.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду залучення перекладача в судовий процес, то це питання вирішується по-різному.

Спеціальний статус посвідченого перекладача, термінолога чи усного перекладача існує в Професійному кодексі Квебеку (Канада) [2]. У Канаді до судових перекладачів висуваються дуже суворі вимоги. Міністерство юстиції в Канаді відіграє роль певної судово-перекладацької організації, яка приймає іспити від кандидатів на посаду судового перекладача та скеровує в суди тільки компетентних перекладачів. Отже, суддя вже не повинен пересвідчуватися в компетентності перекладача, його відповідності вимогам щодо неупередженості тощо. Проте така система має свої мінуси. Наприклад, у м. Торонто, де проживає більше 1,4 млн осіб, які не володіють ні англійською, ні французькою мовами, є тільки 73 акредитованих і 112 умовно акредитованих судових перекладачів. При цьому є лише два перекладачі португальської мови, один – італійської й немає жодного перекладача корейської, турецької, філіппінської та багатьох інших мов. У таких умовах судді буквально «б'ються» за кожного перекладача [3].

У більшості європейських країн існує інститут «присяжних перекладачів». У Франції діяльність бюро перекладів підлягає обов'язковому державному ліцензуванню. Законодавство Французької Республіки закріплює статус судових перекладачів як судових експертів. Усі вони реєструються в Національному реєстрі судових експертів, до яких рекомендується звертатися судам. Закон Французької Республіки допускає використання перекладу в режимі відеоконференції чи телефоном, і в таких випадках можливе залучення в якості перекладача будь-якої компетентної особи. Залучений поліцією перекладач не повинен давати ніяких підписок [4].

У Бельгії функцію призначення та контролю за присяжними перекладачами здійснює окружний суд. У Німеччині перекладачі складають іспит при торгово-промислових палатах відповідних земель і призначаються на посаду судами.

У Великобританії існує декілька реєстрів добровільних об'єднань перекладачів, серед яких Національний реєстр перекладачів для громадських потреб і Реєстр членів Асоціації поліцейських і судових перекладачів. Членство в об'єднанні перекладачів для громадських потреб є платним, більшість перекладачів мають лише мінімальний рівень підготовки. Члени Асоціації поліцейських і судових перекладачів складають присягу, а їхня компетенція перевіряється офіційними інституціями. Більшість перекладачів Великобританії є членами декількох об'єднань [5].

Найбільш ґрунтовно до питань залучення перекладачів у судочинстві, на наш погляд, підійшов російський науковець А. Вінніков. У своїй роботі «Судебный перевод и судебно-переводческие организации» він розділяє судово-поліцейський переклад на два види: судовий переклад як засіб збирання доказів і переклад як засіб забезпечення конституційного права громадянина знати, у чому його обвинувачують; неврахування цих засобів може привести до винесення судом неправосудного рішення. Свої твердження науковець обґрунтовує тим, що в судовій практиці Російської Федерації найбільш затребуваними є не іноземні мови, а мови народів Росії, перекладачів яких не готує система освіти РФ. Найчастіше виникає потреба в перекладачах дагестанських мов, циганських діалектів, чеченської, інгуської, молдовської мов. У таких випадках судді не мають можливості перевірити компетентність перекладача, оскільки самі не володіють відповідною мовою, а перекладачі не мають документів про освіту, які підтвердили б їхню кваліфікацію [6].

Науковець пропонує звертатися до зарубіжного досвіду для співставлення його з реаліями РФ. Зокрема, у процесі дослідження А. Вінніковим доведено, що одну з перших згадок про судових перекладачів містить Кримінально-процесуальний закон Королівства Іспанія 1882 р., відповідно до якого перекладачі вибираються з учителів мови або з числа інших осіб, які розуміють мову. Подібне положення ввійшло й у сучасний КПК Іспанії. Іспанський присяжний судовий перекладач Фернандо Гаскон у своїх публікаціях запевняє, що попиту на таких перекладачів немає [7].

Дослідник судового й поліцейського перекладу в Барселоні Ана Аррівас Абеледо стверджує, що найбільшою популярністю в Каталонії користуються румунська, арабська та мова урду. Потреба в перекладачах європейських мов дуже мала, за винятком діалектів французької й англійської мов, якими часто спілкуються жителі колишніх африканських колоній. В Іспанії будь-який перекладач перед початком судового засідання присягає, що переклад є правильним, незалежно від того, чи є він присяжним перекладачем, чи ні [8].

В Австралії існує дві організації, члени якої вважаються акредитованими перекладачами: Національний державний офіс з акредитації письмових та усних перекладачів і Австралійський інститут

письмових та усних перекладачів. Проте за відсутності акредитованого перекладача законодавство Австралії дозволяє за контрактом залучати до кримінального процесу неакредитованих перекладачів. Суд замовляє будь-якого перекладача в межах доцільності фінансових витрат та затрат часу перекладача на дорогу. Попередньо працівники суду повинні переконатися, що перекладач правильно розуміє свою роль, що в нього відсутній конфлікт інтересів і що він зберігатиме таємницю [9].

В Австрії судові перекладачі є членами Австрійського об'єднання присяжних і сертифікованих судових перекладачів. Щоб стати членом цього об'єднання, перекладачеві необхідно пройти відповідну атестацію, де перевіряються професійні знання, повна дієздатність, чесність, знання правил поведінки в суді, досвід роботи. Усього в Австрії нараховується близько 1400 присяжних і сертифікованих судових перекладачів, однак із деяких мов акредитованих перекладачів дуже мало, а то й зовсім немає. Тому законодавство Австрії теж дозволяє у виняткових випадках залучати до судового процесу неакредитованих перекладачів.

Таким чином, проведений А. Вінніковим аналіз указує, що в усіх досліджуваних країнах існує інститут присяжних, судових, сертифікованих, акредитованих перекладачів. Проте багатогранність, нестійкість номенклатури необхідних мов у національній судовій практиці обумовлює неможливість звернення судів лише до них.

На наш погляд, процес сертифікації й акредитації судових перекладачів повинен забезпечуватись і в нашій державі. Для покращення цього напрямку роботи розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 1058-р затверджено план заходів із реалізації Концепції державної міграційної політики, п. 13 якого передбачено забезпечити належне функціонування бази даних перекладачів. Такий обов'язок покладено на Державну міграційну службу України, Міністерство внутрішніх справ України, Адміністрацію Держприкордонслужби, Вищий адміністративний суд України, Державну судову адміністрацію [10]. Однак вважаємо за необхідне забезпечити доступ до бази даних перекладачів і всіх судів для виконання ними повноважень щодо забезпечення участі перекладача у справі.

Крім того, Рада суддів України в рішенні № 48 від 09.06.2016 р. «Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні» постановила звернутися до Кабінету Міністрів України як до суб'єкта законодавчої ініціативи з пропозицією розглянути питання щодо врегулювання механізму залучення перекладачів до судового розслідування та судового провадження в такому ж порядку, який передбачений для залучення захисників за рахунок держави [11]. На нашу думку, це положення слід поширити й на адміністративне судочинство.

Участь перекладача в судовому процесі обов'язкова в усіх випадках, коли хто-небудь з осіб, які беруть участь у справі, не знає мови, якою ведеться судочинство. Відповідно до ч. 2 ст. 68 КАСУ перекладач допускається до участі в адміністративній справі ухвалою суду за клопотанням особи, яка бере участь у справі, або призначається з ініціативи суду. Суд також забезпечує наявність перекладача, якщо дійде висновку, що особа внаслідок неспроможності оплатити послуги перекладача буде позбавлена судового захисту. У такому разі оплата послуг перекладача належить до судових витрат, що підлягають відшкодуванню за рахунок коштів Державного бюджету України.

Специфіка здійснення перекладу під час розгляду адміністративних справ полягає в необхідності володіння не лише іноземною мовою, але й у досконалому розумінні юридичної термінології та змісту термінів, що підлягають перекладу [12]. В адміністративному судочинстві України перекладач має право відмовитися від участі в процесі, якщо він не володіє достатніми знаннями, необхідними для перекладу.

Отже, законодавством докладно врегульовано питання щодо відводу та самовідводу перекладача. Його можуть заявити особи, які беруть участь у справі. Підстави для відводу перекладача можна класифікувати таким чином: 1) пов'язані з його участю в судовому процесі; 2) пов'язані з ним як з особистістю. Зокрема, до першої групи підстав відводу (самовідводу) належить участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи в якості представника, секретаря судового засідання, свідка, експерта, спеціаліста. Друга група підстав відводу (самовідводу) перекладача – наявність прямого чи опосередкованого інтересу в результаті розгляду справи; спорідненість із сім'єю або близьким родичем сторони чи інших осіб, які беруть участь у справі.

Аналогічні положення відводу перекладача зафіксовані й у кодексах колишніх радянських республік. Зокрема, у ст. 601 Кодексу Республіки Казахстан від 30 січня 2001 р. про адміністративні правопорушення вказано, що до участі в провадженні у справі не допускається перекладач, якщо він знаходиться в родинних стосунках з особою, яка притягується до адміністративної відповідальності, потерпілим, їх законними представниками, прокурором, суддею або, якщо вони раніше виступали іншими учасниками провадження у цій справі [13]. В такому ж порядку врегульовані ці питання в Російській Федерації, де в ст. 25.12 Кодексу від 30 грудня 2001 р. про адміністративні правопорушення вказана подібна процедура відводу (самовідводу) перекладача [14].

Абсолютно такі ж підстави та порядок відводу (самовідводу) передбачає Кодекс про адміністративні проступки від 31.01.2005 р. Азербайджанської Республіки. Однак звертає на себе увагу той факт, що правом заявляти відвід наділений лише потерпілий (ст. 372), а особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, її захисник та представник потерпілого такого процесуального права не мають [15].

У Процесуально-виконавчому кодексі Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення від 9.11.2006 р., крім перерахованих вище обставин, перекладач підлягає відводу також у разі виявлення його некомпетентності. Своєрідно врегульована цим Кодексом і сама процедура відводу та самовідводу. Зокрема, Кодексом передбачено, що за наявності відповідних обставин перекладач зобов'язаний усунутися від участі в адміністративному процесі, заявивши самовідвід. Якщо він не заявив самовідвід, щодо нього з тих же причин може бути заявлений відвід іншими учасниками адміністративного процесу. Питання про відвід або самовідвід перекладача вирішується суддею [16].

Висновки. У всіх досліджуваних країнах існує інститут присяжних, судових, сертифікованих, акредитованих перекладачів, які об'єднуються в ліцензовані перекладацькі бюро й організації. Процесуальні закони всіх країн допускають залучення до судового процесу в якості перекладачів будь-яких осіб, що знають одночасно мову, якою володіє правопорушник, і національну мову судочинства відповідної держави, що знаходить своє застосування на практиці. Урахування прогресивних ідей світового досвіду дає можливість переглянути систему залучення та відводу перекладачів у вітчизняному судочинстві. Найбільш вдалим для запозичення, на нашу думку, є досвід залучення та відводу перекладачів Республіки Білорусь, який значно підвищить рівень дотримання принципів верховенства права й об'єктивності під час адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Покрещук О. Процесуальне становище перекладача в нотаріальному та інших юридично значущих процесах: проблемні питання / О. Покрещук, С. Фурса // Право України. – 2000. – № 10. – С. 87–90.
3. Винников А. О привлечении переводчиков в судебный процесс / А. Винников // Судья. – 2012. – № 6 – С. 50–54.
4. Литвин К. Поліцейський досвід та судовий переклад. Зарубіжний досвід та російські реалії / К. Литвин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litwin.rzeszow.pl/поліцейський-та-судовий-переклад-зар/>.
5. National Register of Public Service Interpreters (NRPSI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nrpsi.co.uk/index.php>.
6. Винников А. Судебный перевод и судебно-переводческие организации / А. Винников // Российский юридический журнал. – 2012. – № 2. – С. 167.
7. Fernando A. Gascon. Una breve radiografía de la interpretación judicial en España // La linternadeltraductor. numero 6. Diciembre del 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lalinternadeltraductor.org/n6/interpretacion-judicial.html>.
8. Ana Arribas Abeledo. La interpretación judicial: El interprete de la Ciudad de la justicia. Trabajoacademico de cuartocurso. Universidad Pompeu Fabra. Facultad de traducción e interpretación. Dirijidopor Julie Boerie. Junio 2011. 48 P. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=Ana-Arribas>.
9. Scheherazade Rogers. T&I Labour Market in Australia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ling.mq.edu.au/translation/lmtip_australia.htm.
10. Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні : рішення РСУ №48 від 09.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search?q=Рішення+РСУ+№48+від+09.06.2016&rlz>.
11. Братель О. Практичні питання участі перекладача в цивільному процесі / О. Братель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/praktichni-pitannya-uchasti-perekladacha-v-civilnomu-procesi>.
12. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 30 января 2001 года №155-II // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 2001. – № 5–6. – С. 24.
13. Кодекс об административных правонарушениях Российской Федерации от 30.12.2001 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.garant.ru/mam/12025267-025.йт#par4337>.
14. Кодекс административных проступков Азербайджанской Республики от 11.07.2000 г. // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики. – 2000. – № 8 (книга 1). – С. 584.
15. Процесуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 20.12.2006 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.levonevsky.org/kodeksby/pikoap/index.htm>.

